

– KÖZLEMÉNY –

**Az egyházi eljárás struktúrája
és a változtatásra irányuló törekvések**

HÁRSFAI KATALIN
egyetemi docens (PPKE JÁK)

Az egyházi eljárások alapvetően kétfélék lehetnek: a *peres eljárások* és a *nem peres eljárások*¹. A peres eljárások azok, amelyek a bíróság előtt zajlanak, míg a nem peres eljárások, más néven adminisztratív eljárások különböző egyházi hatóságok előtt folynak. Ezek a hatóságok nem bíróságok, ugyanis adminisztratív ügyeket tárgyaló

⁵ HAJZEK KÁROLY: Digitalizált nyomozás – Robotzsaru-2000. *Belügyi Szemle*, 1999/11. 118.

⁶ HAJZER i. m. 116–129.

¹ Arroba Conde M.J. az eljárások két típusát különbözteti meg: a peres és a nem peres eljárást. Ez a felosztás az eljáró hatóság megkülönböztetésén alapul. Lásd: M. J. ARROBA CONDE: *Diritto processuale canonico*. Roma, 1996, 41–42.

helyi szintű bíróságok az Egyházban nem léteznek. Csak a legfelsőbb szinten létezik adminisztratív bíróság, ez az Apostoli Szignatúra Legfelsőbb Bíróságának egyik szekciója. Léteznek a két alapvető típus keverékei is, azaz részben peres, részben nem peres eljárások. Ezek több szakaszból állnak, van olyan szakaszuk, ami a bíróság előtt zajlik és van olyan, ami más hatóság előtt folyó adminisztratív szakasz.

A peres eljárások struktúrája több eltérést mutat az állami jogok által szabályozott peres eljárástól. Alapvetően ugyanis csak egyféle eljárás létezik ez az úgynevezett rendes peres eljárás. A *rendes peres eljárás* szabályai átfogják az egész pert, a keresetlevél benyújtásától az ítélethozatalig valamint a rendes és a rendkívüli perorvoslatokat és a végrehajtást is.

A 83-as CIC 1501–1655. kánonjai szabályozzák a rendes egyházi peres eljárást, amely *szakaszaiban csak részben egyezik meg* az állami eljárással. A per első szakasza ugyanis egy introduktív szakasz, ami még nem per. Ez a keresetlevél benyújtásától annak elfogadásán át az idézés kibocsátásáig tart. Ekkor kezdődik el a per, melynek fontos szakasza a perfelvétel, a 'litis contestatio', majd elkezdődik a per folyamata, melynek során lezajlik a bizonyítási eljárás. A bizonyítás befejezése után a periratok közzététele és a perbezárás következik. Ezt követi a bíró döntése, majd az esetleges perorvoslatok. A rendes perorvoslatok közé a fellebbezést és a semmisségi panaszt soroljuk, míg a perújítás és az 'in integrum restitutio'-ra irányuló kérelem már rendkívüli perorvoslat. Az eljárás az ítélet végrehajtásával zárul.

Az egyházi eljárás *írásbeli eljárás*² és a felek meghallgatása nem a bírák előtt történik, hanem az ügyre kirendelt ügyhallgató végzi, aki csak a felvett jegyzőkönyvet továbbítja a bírónak.

Minden peres eljárás írásban zajlik, csak kivételes esetben lehet szóbeli eljárást lefolytatni. A *szóbeli eljárás* csak akkor lehetséges, ha a törvény nem tiltja és a rendes peres eljárást a fél nem kéri.

A rendes peres eljárástól csak a per egy-egy szakaszában térnek el a *különleges eljárások*. A szabályozásuk is úgy történik, hogy csak az eltéréseket fogalmazza meg a törvényhozó. Ezért mindenben a rendes peres eljárás szabályait kell alkalmazni, csak ott kell az általános szabályokat a speciális előírásokkal helyettesíteni, ahol ilyen különleges szabályokat fogalmaz meg a CIC.

² Általánosságban az írásbeliség alapelve érvényesül a kánoni eljárásban, eltérően a civil eljárásoktól. Lásd: HARSFAI KATALIN: *Egyházi eljárásjog*. Budapest, 2006, 127–128: „A kánoni eljárásban az írásbeliség alapelve dominál. Az eljárási cselekmények csak akkor érvényesek, ha írásba foglalják őket. Van kivételesen olyan eljárási cselekmények is, amelyeket szóban is meg lehet valósítani, később azonban ezeket is írásba kell foglalni. Ahol a törvény a szóbeliséget megengedi, ott a gyorsaság a fő szempont. A rendes peres eljárás írásbeli eljárás, de a '83-as CIC bevezette a szóbeli eljárás lehetőségét is. Nem lehet azonban szóbeli eljárást lefolytatni a 3 bíróból álló tanács elé tartozó ügyekben, házassági ügyekben, büntető ügyekben, viszont kötelező a mellékes kérdés eldöntésére szóbeli eljárást alkalmazni, valamint a fellebbezés megengedhetőségével kapcsolatos eljárásban. A semmisségi kifogással kapcsolatos eljárásban és a szeparáció iránti eljárásban a szóbeli eljárás alkalmazása fakultatív. Mindig lehetősége van a másik félnek arra, hogy tiltakozzon a szóbeli eljárás ellen. Az írásbeli eljárásban is lehetőség van arra, hogy bizonyos eljárási cselekményeket szóban végezzenek el, több személy jelenlétében a részleges jog szabályozása szerint. Az egyetemes jog nem ad lehetőséget erre a nyilvánosságra.”

A különleges eljárások közül a leggyakrabban alkalmazott eljárás a *házasság érvénytelenségének* megállapítására irányul. Létezik egy gyorsabb, egyszerűbb változata is az érvénytelenség megállapításának, ami a házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló okirati eljárás.

A *szeptarációra irányuló peres eljárás* érvényes házasság esetén meghatározott feltételekkel a felek különélésére ad lehetőséget, régies kifejezéssel az „ágytól asztaltól” történő elválasztásra.

A *megkötött, de el nem hált házasság felbontására irányuló eljárás*, valamint a *holtak nyilvánítási eljárás* és a *felszentelés semmisségének kinyilvánításáért* folyó eljárás ugyancsak a különleges eljárások közé tartozik.

Vannak a különleges eljárások között olyan eljárások, amelyeknek nemcsak peres, hanem nem peres, azaz adminisztratív formájuk is van, tehát nemcsak bíróság előtt folytathatók le, hanem adminisztratív úton is. Így például a szeptarációra irányuló eljárást akár peres, akár nem peres eljárásban is le lehet folytatni. A holtak nyilvánítási eljárás is lehet akár bírósági, akár adminisztratív eljárás.

A *büntető eljárást* lehet bíróság előtt lefolytatni, és lehet adminisztratív eljárásban is. Ha az eljárás bíróság előtt zajlik, akkor a különleges eljárások közé tartozik, vagyis a rendes peres eljárás szabályai közé néhány speciális szabály iktatódik.

A különleges eljárások között olyanok is vannak, amelyek több szakaszra tagolódnak, amelyek közül csak egyesek zajlanak a bíróság előtt, a többi szakaszra az adminisztratív eljárás szabályai az irányadók. A *megkötött, de el nem hált házasság felbontása* iránti eljárásnak csak az első szakasza zajlik bíróság előtt, a második szakasz a kongregációban, a harmadik szakaszban pedig a pápa adja meg a bontást, mint kegyet.

Az *adminisztratív eljárások*, vagyis nem peres eljárások sokfélék lehetnek. Fontosabb adminisztratív eljárások a *plébánosok elmozdítására*³ vagy *áthelyezésére*⁴ irányuló eljárás, az *intézményből való kilépésre* irányuló (exklauztrációs) eljárás,⁵ a *megszentelt élet társaságából való elbocsátásra* irányuló eljárás,⁶ a *fogadalom és az eskü alól történő felmentésre* irányuló eljárás,⁷ a *papság és a diakonátus kötelezettségei alóli mentesítésre* irányuló eljárás,⁸ valamint a *boldoggá és szentté avatási eljárás*.⁹

Az adminisztratív eljárásoknak közös vonása, hogy mindegyik egy határozat megalkotására, annak a végrehajtására, a közlésére és a határozat megtámadására irányul. Mivel ezek a határozatok tartalmilag sokfélék lehetnek, ez ideig nem sikerült az admini-

³ CIC 1740–1747 kánonok. Lásd: AGOSTINO LAURO: I procedimenti per la rimozione ed il trasferimento del parroco. In *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano, 1992, 303–315.

⁴ CIC 1748–1752 kánonok

⁵ CIC 665. kán. és lásd: JESUS TORRES: La procedura di escaustrazione del consacrato. In *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano, 1992, 315–337.

⁶ CIC 684–704 kánonok, és lásd: JEAN BEYER S.I.: La dimissione nella vita consacrata, in *I procedimenti nel diritto canonico*, Città del Vaticano, 1992, 337–357.

⁷ JESUS TORRES: La dispensa dai voti e dal giuramento. In *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano, 1992, 357–371.

⁸ EMILIO COLAGIOVANNI: Il procedimento di dispensa dagli oneri sacerdotali. in *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano, 1992, 371–385.

⁹ FABIAN VERALJA: *Commento alla nuova legislazione per le Cause dei Santi*. Roma, 1983.

nisztratív eljárás egységes szabályait megalkotni.¹⁰ A 83-as CIC egy minimális sémát fogalmaz meg az adminisztratív eljárás számára, amelyet ki kell egészíteni más speciális normákkal, a joghézagokat pedig a hasonló esetekre vonatkozó törvényi előírásokkal, alapelvekkel, melyek a joggyakorlatban és a Római Kúria gyakorlatában alakultak ki, és a jogtudósok állandó, közös véleményével.¹¹ Vannak formai követelmények, melyeket jogi normák írnak elő, és érvényességi követelményeket jelentenek.

Az alapelvek¹² közé tartozik a nyilvánosság (ami szerint az adminisztratív tevékenység köz- és nem magán tevékenység, az egyházi hatalom gyakorlása nem önkényes tevékenység); a részvétel (ami a hívek felelősségét hangsúlyozza az Egyház missziós tevékenységében); az objektivitás (a végrehajtó hatalom tevékenysége során pártatlanul értékelje a releváns elemeket); az indokoltság (ami szerint a döntés indokait közölni kell, a hatalom gyakorlásának ésszerűnek kell lennie); a megoldás integritása (eszerint a megoldásnál minden adatot figyelembe kell venni, felelni kell minden előzetes kérdésre); a materiális igazság (minden határozattal kapcsolatban követelmény, hogy igazolják azokat az adatokat, amelyekre alapul); a formai pontosság (az eljárás formaisága szükséges ahhoz, hogy az eljárásban érdekeltel részvételét megkönnyítse); a gyorsaság (mely a határidők előírását, és viszonylagos rövidségét követeli meg); a határozatok stabilitása (ez korlátozza a határozatok visszavonásának lehetőségét); valamint az érdekelt felfolyamodáshoz való joga (ez jelentheti a határozat visszavonása iránti kérelmet, és a felettes adminisztratív hatósághoz való felfolyamodást, és a végső adminisztratív felfolyamodást a hatáskörrel rendelkező bírósághoz). Ezek az alapelvek az adminisztratív határozatok megalkotására vonatkoznak, de a határozatok közlése, végrehajtása és a megtámadásuk is feltételez egy formális eljárást.

Minden adminisztratív eljárásban három szakaszt különböztetnek meg: a kezdeményezést, a bizonyítást, és a döntést. Ezek a szakaszok az egyes eljárásokban eltérőek, a különböző eljárások tartama és terjedelme szerint. Az eljárás kezdeményezése történhet hivatalból, vagy az érdekelt oldaláról. A kezdeményezés legfontosabb hatása

¹⁰ Lásd az adminisztratív eljárások szabályozásának történetéről: JAVIER CANOSA: I principi e le fasi del procedimento amministrativo nel diritto canonico. *Ius Ecclesiae*, 18 (2006), 553–554: „[...] fino ad ora non esisteva una regolamentazione unitaria del procedimento amministrativo canonico, a differenza di quanto accaduto nel processo giudiziario. Questa situazione, mantenua tale nel CIC 1917 – dove non appariva la figura dell’atto amministrativo –, non è stata completamente risolta nel CIC 1983 perché, sebbene si tentò di elaborare – con i progetti di una ‘Lex de Procedura Amministrativa’ – un corpo completo di norme riferite al procedimento amministrativo, alla fine si abbandonò l’idea di pubblicare questa legge speciale, ed i contenuti dei progetti che erano stati studiati nel corso degli anni si incorporarono al CIC solo in piccola parte. Nel CCEO, promulgato anni dopo il CIC, si nota un certo progresso nella regolamentazione di questa materia, a cui si dedicano i cann. 1517–1526 sui procedimenti di emanazione, notificazione ed esecuzione degli atti amministrativi, e cann. 996–1006 sul procedimento di impugnazione di questi atti.”

¹¹ Az adminisztratív eljárásra itt a ’83-as CIC 19. kánonjában írtakat alkalmazzuk. „Ha valamely kérdéssel nincsen kifejezett előírás sem az egyetemes, sem a részleges törvényben, sem a szokásjogban, akkor az ügyet – hacsak nem büntető – a hasonló esetekre hozott törvények figyelembevételével, a jog általános elveinek a kánoni méltányosság szerinti alkalmazásával, a római kúria jogszolgáltatása és gyakorlata, valamint a tudósok közös és állandó véleménye szem előtt tartásával kell megoldani.” Lásd: *Az egyházi törvénykönyv*. (Szerkesztette, fordította és a magyarázatot írta Erdő Péter.) Budapest, 1997.

¹² Lásd részletesen az alapelveket: CANOSA i. m. 555–562.

az, hogy a hatóság köteles az eljárást megindítani és megtenni a következő lépést. A formai követelmények nem szigorúak, nem követelmény az írásbeli forma sem, csak a végső határozatnál. Van azonban számos eljárás, ami megköveteli a kezdő aktus írásbeli formáját is. A határidőket a hatóságnak be kell tartani a gyorsaság érdekében.

A vizsgálat alatt a kérdés tanulmányozásához szükséges adatok összegyűjtése, igazolása, elemzése zajlik, majd a javak mérlegelésére kerül sor a végső döntés során. Az eljárás alanyai nemcsak a kezdeményező fél, illetve az, aki a döntést meghozza, hanem mások is bekapcsolódhatnak az eljárásba. Mivel az eljárás a javak sokféleségét érinti, ezért különböző közhivatalok avatkozhatnak be. A vizsgálati eljárást a kúria moderátora, vagy az erre a feladatra delegált hatóság irányítja. (Dönt a bizonyítékokról, a békítési kísérletről stb.) A vizsgálati eljárás során végeznek igazoló tevékenységet, vannak bizonyítékok, és végrehajtanak regisztrációs aktusokat, alkotnak továbbá értékeléseket és ítéleteket. Vannak közlemények, amelyek a nyilvánosságot biztosítják, és az érdekeltek számára a részvételt lehetővé teszik az eljárásban. Az érdekeltek meghallgatása fontos a védekezéshez való jog biztosítása szempontjából. Az eljárás befejezése egyrészt a vizsgálat anyagának a mérlegelését jelenti, majd a kollektív szervek döntéseit, azok indoklását, szöveges megfogalmazását, a formai követelményeknek megfelelően. Kiegészítő eljárási cselekmény a határozat közlése, ami egyben lehetőséget ad a határozat megtámadására is.

Az *egyházi eljárás megváltoztatására* irányuló törekvések a II. Vatikáni zsinat után kezdődtek, melynek eredménye a kódex-revízió és az immár 25 éve hatályban lévő '83-as CIC.¹³ A II. Vatikáni zsinat után voltak, akik feleslegesnek tartották az egyházi eljárást, az engedékenyebbek egy „*pasztorális*” eljárást akartak, de végül megmaradt a kánoni eljárás, mert belátták, hogy az eljárás szükségképpen a konfliktusok megoldásának eszköze ott, ahol a szeretet törvénye erre nem képes. Bár az eljárás nem ideális megoldás az egyházi konfliktusokban, mégis szükséges, és minden ellenzéssel szemben megmaradt az új kódexben is. A peres és peren kívüli eljárások ellenzői ugyanakkor nagy hatást gyakoroltak az eljárás átalakítására. Hatásukra az eljárást szabályozó kánonok száma jóval kevesebb lett, valamint az eljárás formálisságát és ünnepélyességét is jelentősen csökkentették. Bár sok pasztorális vonása van, mégis valódi eljárásjog ez a szónak abban az értelmében, ahogy az állami jogban is megtalálható.

A házasság érvénytelenségének megállapítása iránti perek számának ugrásszerű megnövekedése felvetette a házassági peres eljárás ésszerűbb szabályozásának a kérdését. Bár minden szerző elismerte, hogy a bíróságok megnövekedett munkájának oka nem az eljárás problémája, hanem a krízisbe jutott házasságok nagy száma, mégis valamilyen jogi megoldást próbáltak keresni az eljárás átalakítására. A kanonisták módosító javaslata azt célozta, hogy vegyék ki a házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló eljárást a perek közül, és az érvénytelenség

¹³ ERDŐ PÉTER (ford. és szerk.): *Az Egyházi Törvénykönyv. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal.* Budapest: Szent István Társulat, 1997.

megállapítását *adminisztratív eljárás* keretében tárgyalják. Sokan azzal érveltek, hogy az érvénytelenség megállapítására irányuló ügyek sok esetben nem igazi perek, mivel nincs meg bennük a kontradiktórius jelleg, ugyanis gyakran a felperes és az alperes is ugyanazt kéri, vagyis az érvénytelenség megállapítását, nincs tehát köztük ellentmondás. Inkább „pertársai” egymásnak, semmint ellenfelei. 2005-ben megjelent a DC-ben¹⁴ az a szabályozás, ami szerint a házasság érvénytelenségének megállapítása iránti eljárást az Apostoli Szigatúra elé lehet vinni, ha az ügyben a semmisség nyilvánvaló. A Szigatúra ilyen esetben határozat útján dönthet az ügyben. Ha azonban az ügy behatóbb vizsgálatot igényel, akkor azt a Szigatúra az illetékes bírósághoz teszi át, és a peres eljárást kell lefolytatni. Így tehát a peres út mellett létezik az adminisztratív eljárás lehetősége is az egyszerűbb házassági ügyekben. Ez az adminisztratív eljárás a házassági ügyekben nem új szabályozás eredménye, mert korábban is létezett ez a lehetőség, igaz, hogy nem a '83-as CIC fogalmazta meg.¹⁵ A kódexen kívüli szabályok tették lehetővé korábban is az adminisztratív eljárást, de ritkán tárgyaltak adminisztratív eljárásban házassági érvénytelenségi pereket.

Sajátos vonása a házassági semmisségi pereknek, hogy „*automatikus fellebbezésre*” van szükség abban az esetben, amikor a bíróság először mondja ki ítéletében az érvénytelenséget.¹⁶ Ilyenkor a bíróság köteles 20 napon belül az iratokat felterjeszteni a felettes bírósághoz. Természetesen ebben az esetben is lehetőségük van a

¹⁴ PONTIFICIO CONSIGLIO PER I TESTI LEGISLATIVI: Instr. *Dignitas connubii*. (25. 01. 2005.) Città del Vaticano, 2005. Magyarul: *Dignitas Connubii*. Instrukció. (Ford.: Csordás Eörs M.OESSH) Budapest: Szent István Társulat, 2005.

¹⁵ JOAQUIN LLOBELL: La natura giuridica e la recezione ecclesiale dell'Istr. „*Dignitas connubii*”. *Ius Ecclesiae*, 18 (2006), 349–350: „Poniamo un esempio di una disposizione della DC che parecchi, in occasioni molto diverse, hanno additato come un'innovazione della DC in favore della Segnatura Apostolica rispetto al Codice, che, non avendo una base „legale” *stricto sensu*, sarebbe nulla. Mi riferisco all'art. 5 § 2: „La Segnatura Apostolica gode della facoltà di decidere mediante decreto i casi di nullità di matrimonio nei quali la nullità appaia evidente; ma, qualora si manifesti l'esigenza di indagine od esame più accurato, la Segnatura li rinverrà al tribunale competente o, se il caso lo richiede, a un altro tribunale, che istruirà il processo di nullità secondo le disposizioni di legge”. E facilmente comprovabile che tale facoltà non si trova nel CIC 1983 né nella cost. Ap. *Pastor bonus*, però questa disposizione è vigente e appartiene all'ambito delle „norme proprie” dei tribunali apostolici (cfr.can. 1402). Le fonti del diritto canonico (anche di quello processuale), infatti, non si esauriscono nel CIC né nella cost. Ap. *Pastor bonus*. Questa norma recepisce una competenza della Congregazione per i Sacramenti già prevista dal CIC 1917, can. 249 § 3. Quando il n. 105 della cost. Ap. *Regimini Ecclesiae Universae* (1967) trasferì alla Segnatura Apostolica le competenze della Congregazione sul controllo dei tribunali nelle cause di nullità del matrimonio e nelle materie annesse, come quella che stiamo esaminando, il Supremo Tribunale ricevette la potestà di dichiarare la nullità di un matrimonio in via amministrativa, come fu indicato nel 1970 dal momento che la REU non lo prevedeva espressamente. Ad ogni modo questa possibilità è stata adoperata dalla Segnatura in rarissime occasioni. Pertanto la DC non ha introdotto nessuna innovazione al riguardo rispetto al sistema legale di cui il CIC non è l'unico elemento, quantunque sicuramente sia fondamentale.”

¹⁶ Először VI. Pál pápa tette kötelezővé. Lásd: VI. PÁL: Causas matrimoniales. 28 marzo 1971. in *AAS*, 63 (1971), 441–446., később a '83-as CIC 1682 kánon 1§-a is szabályozta.

feleknek a fellebbezésre az ítélet kézhez vételétől számított 15 napon belül.¹⁷ Ha a fellebbezési bíróság az első fokú bíróság ítéletét helyben hagyja, akkor megerősíti *határozatával*. Ez esetben a másodfokú döntés egy határozat lesz.

A *büntető ügyek* tárgyalása – amint azt már ismertettük – történhet peres úton, de adminisztratív úton is. A peres eljárás rendes peres eljárás speciális szabályokkal kiegészítve. Mindig az ordinárius dönti el, hogy peres eljárás, vagy peren kívüli eljárás induljon-e. Peren kívüli eljárásban nem lehet kimondani örökös és olyan büntetést, aminek határozat útján történő alkalmazása tilos. A büntetőeljárás tehát peres eljárás, és kivételként engedik meg az adminisztratív utat. A kanonisták véleménye megoszlik abban a kérdésben, hogy a büntetőeljárásnak bírói eljárásnak kell-e lennie. Mindenesetre véleményünk szerint azok az álláspontok a leginkább figyelemre méltóak, amelyek a peres eljárás mellett érvelnek, hivatkozva arra, hogy ez biztosítja a védekezéshez való jog érvényesülését, a bizonyítékok jobb összegyűjtését, és ezáltal a nagyobb erkölcsi bizonyosságot a bűncselekményről, pontosabban mutatja meg a vádlott helyzetét, körülményeit, a bűncselekmény okozta kárt, végül a büntetés kiszabása is igazságosabb lesz.¹⁸

Egyesek azzal érvelnek, hogy célszerűbb a peren kívüli eljárás, mert ha az a helyzet, hogy a vádlott nem bűnös, az bírósági eljárás nélkül is kiderül. Ha azonban elterjed a bűncselekmény híre – a peres eljárás miatt –, akkor az a társadalmat jobban károsítja, mintha nem válna széles körben ismertté a bűnösség az adminisztratív eljárásban. Véleményünk szerint elsősorban a védekezéshez való jog érvényesülése a legfőbb indok arra, hogy a büntetőeljárás peres formája kerüljön előtérbe és kizorítsa az adminisztratív utat.

Az *adminisztratív eljárással* kapcsolatban a kánonjogászok két alapvető problémát vetnek fel. Az egyik a helyi szintű adminisztratív bíróságok hiánya, másrészt az adminisztratív eljárás szabályozásának joghézagai. A továbblépés *mindkét probléma kiküszöbölése* lenne, valamint az adminisztratív eljárás új egységes szabályozásának megalkotása.

Összefoglalva: a változtatásra irányuló tendenciák elsősorban a különleges eljárásokat és az adminisztratív eljárásokat érintik. A különleges eljárások közül a *házassági*

¹⁷ Llobell kritikával illeti ezt a szabályozást, szerinte helyesebb volna, ha az automatikus felterjesztés határideje a fellebbezési határidő lejárta után kezdődne. JOAQUIN LLOBELL: La necessità della doppia sentenza conforme e l'“appello automatico” ex can. 1682 costituiscono un gravame? Sul diritto di appello presso la Rota Romana. *Ius Ecclesiae*, 5 (1993), 605: „Comunque, la norma sarebbe stata meglio riuscita se avesse indicato che l'invio *ex officio* al tribunale superiore doveva avvenire entro alcuni giorni utili (determinando il numero) dal momento in cui era decorso il termine dell'appello, previsto dal can. 1630 § 1. Siffatta precisazione non dovrebbe produrre alcuna rilevante dilazione del processo e invece, assicurerebbe l'esercizio del diritto di appello, evitando le „frettolose” e meramente formali ratifiche riscontrabili presso taluni tribunali di appello.”

¹⁸ P. VELASIO DE PAOLIS: *Il processo penale giudiziale*. In *I procedimenti speciali nel diritto canonico*. Città del Vaticano, 1992, 302.

semmisségi perekben az adminisztratív eljárás felé való eltolódást sürgetik, bár ezt sokan ellenzik, míg a *büntetőeljárásban* a peres út előtérbe helyezése figyelhető meg a peren kívüli eljárás rovására. Ugyanakkor létezik a kanonisták olyan rétege, akik a büntetőeljárás számára megfelelőbbnek tartják a peren kívüli utat. Az *adminisztratív eljárásokkal* kapcsolatban talán legegységesebbek a vélemények. Igény van egy részletesebb szabályozásra, valamint egy egységes adminisztratív eljárás kidolgozására.